

Hi ha quelcom més innovador que una educadora o un educador social?

Roger Brufau

1. Elogi a l'innovador o innovadora desconeguts

La paraula *innovació* ha guanyat terreny en els últims anys i sembla que tot hagi d'estar realitzat sota la idea de la innovació. Si no és nou o mai vist –cal dir que no tota innovació és novetat–, no és prou atractiu i, per tant, no arriba als destinataris amb l'embolcall necessari per ser acceptat.

En el camp de l'educació social, com succeeix en altres àmbits, la innovació com a concepte clau ha arribat de manera definitiva i, per tant, ens hem de preparar per treballar el concepte des de la nostra professió, amb més raó fins i tot, ja que les educadores i educadors socials, per definició, som uns grans innovadors.

Aquest article pretén donar un primer pas per definir la tasca de l'educació social, com una tasca potencialment i activament innovadora. Si tenim en compte que treballlem pel canvi de l'altre, per la persona que acompanyem en el seu procés vital, veurem que l'educació social és, en si mateixa, un acte innovador.

Seguint la definició de Keeley, 2013 sobre innovació: *"Innovació és la creació d'una nova oferta viable. [...] I oferta no només és producte... és també noves inte-*

raccions i formes de compromís amb l'organització i les persones".

Aquesta definició em permet dir que innovar en educació social és trobar eines, metodologies, idees... per connectar amb les persones de la millor manera, per ajudar-les que coneguin com ajudar-se a si mateixes (en el millor dels casos) o acompanyar-les en el seu procés de la manera més adequada segons la situació de la persona, grups o comunitats objecte de la intervenció.

Els textos sobre innovació, sovint dedicats al món de l'empresa, del disseny, etc., ens marquen el camí de l'educació social com a quelcom innovador. Aquest escrit pretén mostrar com.

2. Elements de l'educació social que cal tenir en compte si volem innovar

L'article es fonamenta en la idea que les educadores i educadors socials han de tenir quatre elements ben clars en l'àmbit de la seva feina:

ELEMENTS INTERVENTIUS

És el vessant pel qual tots els educadors i educadores som ben coneguts. Som pre-

**Innovar en educació
social és trobar
eines, metodologies
i idees per connectar
amb les persones
de la millor
manera.**

sents en l'ajuda i suport directe d'un gran nombre de col·lectius i institucions. Posar una educadora o educador social a acompanyar, fer treball socioeducatiu... ja és un fenomen habitual. Si apareix una nova necessitat social,

una persona o grup vulnerable on sigui clau intervenir, l'educació social hi té un lloc, som gent d'acció i suport als més vulnerables, i això ho tenim reconegut.

ELEMENTS COMUNICATIUS

Com podem explicar el que fem? Quantes vegades ens hem trobat amb la necessitat d'explicar la nostra tasca i no tenir la capacitat i/o la voluntat de trobar el lloc, el moment o l'estil per poder comunicar que allò que fem és útil, viable i produeix canvis de millora?

El professional de l'educació social ha de saber comunicar, ha de saber explicar allò que fa; si no, tot allò que fem en la intervenció es perd, queda en l'oblit, i ens veiem abocats a aquella sensació de fer feina per no res. No només em refereixo a parlar en una conferència o jornada, sinó com parlem amb altres elements de les xarxes en les quals treballem per demostrar l'eficàcia de la nostra tasca.

ELEMENTS PLANIFICADORS

És evident que l'educador o educadora social elabora, en el seu dia a dia, els plans de treball, els projectes, els programes, etc.

Això sembla estar a l'ordre del dia, és clar...

però realment ens sentim gent que planifica de manera habitual i que mesura l'èxit (o no) de les seves intervencions?

ELEMENTS INVESTIGADORS

La investigació i els seus mètodes en el camp social són sobradament coneguts. A tots i totes a la universitat ens han ensenyat com cal investigar o almenys quines en són les bases, però de la mateixa manera que és clar que planifiquem en les nostres intervencions... ¿sabem si investiguem, si llegim les dades de la feina que fem habitualment per poder engegar processos de transformació i canvi?

En el desenvolupament habitual de l'educació social, en tots els seus àmbits d'intervenció, el vessant interventor guanya per golejada tots els altres vessants. Començar aquest article mostrant de manera senzilla aquests quatre aspectes no és res

més que un intent de posar-nos a innovar amb les màximes possibilitats d'èxit. Si no tenim en compte aquests quatre elements, innovar esdevé un esforç buit: sense planificació, investigació i comunicació, no hi

ha innovació i, per tant, la intervenció que puguem fer no serveix per a res. Per innovar, doncs, cal tant o més que intervenir, comptar amb els altres tres vessants.

En el fons, els elements descrits, estan inclosos en el famós terme I+D+I (investigació, desenvolupament i innovació), que va néixer de la famosa idea d'investigació + desenvolupament, és dir, el pas i comprovació entre la ciència pura (investigació) i la ciència aplicada (desenvolupament). Com veurem més endavant, gràcies a l'habilitat dels educadors socials d'estar entremig i ser bàsics a l'hora d'intervenir, ens podem permetre tenir una gran capacitat de desenvolupament en la idea de la I+D+I.

3. Els quatre principis de la innovació reeixida (Kumar, 2013)

Segons Kumar, hi ha quatre principis per fer de la innovació una tasca reeixida:

Cal marcar processos i mètodes repetibles per fer de la innovació quelcom útil i reproduïble en diferents contextos.

1. CONSTRUIR INNOVACIÓ AL VOLTANT D'EXPERIÈNCIES (EXPERIÈNCIES)

Simplement la innovació es construeix en un procés de coneixement intens del que en el món de l'empresa es coneix com a *User's Experience* (UX), és a

dir, què diu l'usuari d'un

producte o d'un servei i quines propostes fa per millorar-lo.

2. PENSAR LES INNOVACIONS COM A SISTEMES (SISTEMES)

Cap innovació afecta només un individu; cal monitorar tots els afectats i afectades per la innovació proposada, ja que els seus efectes s'estenen a tot el context.

3. ADOPTAR UN PROCÉS DISCIPLINAT D'INNOVACIÓ (PROCÉS)

Cal marcar processos i mètodes repetibles per fer de la innovació quelcom útil i reproduïble en diferents contextos. Cal dir que tot procés en innovació és no lineal i iteratiu. Així, en tot sistema complex la relació de l'educació social amb el seu objecte d'intervenció sempre té un funcionament que no és seqüencial, sinó que produeix variacions en la ruta, a vegades inesperades (no lineal), i sempre requereix

diverses proves (iteratiu), per comprovar-ne la validesa.

4. CULTIVAR UNA CULTURA INNOVADORA (CULTURA)

La pràctica innovadora és un procés col·laboratiu de persones amb diferents capacitats i de diferents camps, que permet establir noves maneres de fer i pensar per assolir nous objectius. Aquest fet s'aconsegueix amb la interacció contínua i la participació en tots els processos que permetin millorar.

4. L'estreta relació entre els elements de l'educació social i els principis de la innovació: tres àrees de treball possibles i una conseqüència directa

ÀREA DE TREBALL 1: Elements interventius i construir innovació al voltant d'experiències

Els i les professionals de l'educació social són grans experts a rebre i recollir les experiències de les persones amb qui treballen; per tant, si algú té informació de primera mà de com és l'experiència d'usuari (UX), són les educadores i els educadors socials. Per aquest motiu la capacitat propositiva del professional és immensa, ja que recull la realitat "a peu de carrer" des de la font principal d'informació i, per tant, allò que realment demanda.

Comptar amb la persona per al seu procés es troba a l'origen de la professió, però tot i que sembli increïble, encara no el tenim com un aspecte de valor de la nostra professió, un fet que ens permetria portar la veu de la gent amb qui treballem com un fenomen de canvi dels processos que els afecten i ens afecten a l'hora de treballar.

ÀREA DE TREBALL 2: Elements comunicatius i pensar les innovacions com a sistemes

Les educadores i educadors socials fem moltes coses... Les expliquem totes? Sembla que no, ja que si ho expliquéssim tot probablement no acabariem. En el millor dels casos, mostrem els objectius que cal assolir, la història de la gent a qui ajudem... Però per què fem el que fem, ens costa explicar-ho. Som bons intervenint, però ens falta explicar-ne el perquè de manera fàcil i assequible.

Al mateix temps ens falta comunicar en espais que no siguin els nostres congressos i jornades, és a dir, en mitjans de comunicació en general, a la classe política, com arriba la nostra tasca al gran públic; val a dir que això també és acceptable per a altres professionals de l'ajuda. Si sabem com cal comunicar efectivament, podrem arribar a cotes més altes de comprensió d'allò que fem i, per tant, arribar a altres elements del sistema que volen saber què fem.

2017 Mirant el futur

▼ Fotografia: Eladi Sánchez

ÀREA DE TREBALL 3: Elements planificadors i adoptar un procés planificat d'innovació

La planificació a l'educació social és innegable... Però realment treballem d'una manera planificada? Les frases “El dia a dia se'ns menja” o “No tinc temps per pensar...” són el reflex d'una simple queixa, d'una realitat de càrregues de feina o d'una voluntat real de planificar la tasca. Si sou de l'última frase, el vessant planificador us pot interessar, ja que d'una manera o d'una altra la planificació que fins ara hem viscut responia a una manera de

pensar la intervenció des d'un model de planificació normativa o un model de planificació estratègica (sens dubte necessari); però molt difícil de portar a terme en processos d'innovació aplicats a persones, grups i comunitats.

La innovació, molt influenciada pels temps actuals i la tecnologia (velocitat, immediatesa...), ha crescut a l'empenta d'una planificació anomenada *estratègia en temps real*; realment si quelcom canvia més ràpidament que la tecnologia és un ésser humà, aquesta és la nostra especialtat. Per tant, el nostre vessant

planificador s'ha de centrar a treballar en processos d'innovació de les persones que atenem en temps real, i això implica sistemes de planificació vius, no lineals i iteratius, com ja hem dit.

LA CONSEQÜÈNCIA DIRECTA: els elements investigadors i adoptar una cultura innovadora

Precisament aquest és el punt més important, o el punt on hauríem d'arribar si la innovació es fa un forat de manera permanent en l'educació social. Un procés constant de millora dels vessants de la intervenció, la comunicació i la planificació

▼ Fotografia: Eladi Sánchez

ens porta cap a una cultura de la innovació impulsada pel valor de la professió (n'hem de poder demostrar la vàlua real; les educadores i els educadors socials ja ho sabem i probablement la gent que intentem ajudar, també), però ens falta valorar allò que fem i per això ens cal començar a investigar de manera oberta. Tenim allò que hem d'investigar, i sabem com cal investigar-ho i explicar-ho, però hem d'engegar un procés sistemàtic que parli d'allò que fem i com ajudem a canviar les vides de les persones, grups i comunitats en què intervenim; aquest procés sistemàtic ens porta a realitzar un bucle sens fi d'innovació on el millor sempre està per arribar.

5. Ok, com es fa això: propostes tècniques/eines d'innovació

A continuació mostrarem només una tècnica/eina per a tres de les àrees de treball, a excepció de la investigació. Així, no entrarem a definir exactament com ho fem, ja que són propostes, i aquest és un article que us ha d'obrir la gana a innovar i, per tant, ho hauréu d'intentar; hi ha moltíssimes tècniques per a cada àrea de treball, però de moment només amb una ja en tindrem prou.

1. ELEMENTS INTERVENTIUS I CONSTRUIR INNOVACIÓ AL VOLTANT D'EXPERIÈNCIES: L'ÚS DE L'STORYTELLING

Les experiències no deixen de ser històries de vida que expliquem les persones sobre allò que ens passa o ens ha passat o volem que ens passi. L'educadora o educador social treballa amb aquestes experiències i crea amb el subjecte una realitat mesurable, que es pot palpar per tal d'assolir canvis significatius, i que millori la vida d'aquelles persones, grups o comunitats en què estiguem intervenint.

La proposta d'intervenció és l'ús de l'*storytelling*, és a dir, l'art d'explicar històries, que estiguin centrades en allò que

la persona demana com a elements clau de l'ajuda i el seu canvi; la proposta és treballar per generar un espai de cocreació, on la realitat sigui compartida. La manera habitual de fer-ho fins ara ha estat parlant, però com a element innovador proposem la utilització de cubs o daus d'explicar històries (Story Cubes®, o Storyteller Dices®). És tan senzill com disposar de daus o cubs que tinguin imatges i que a partir d'aquí la persona pugui explicar una història, amb l'únic encàrrec que sigui una història que doni una resposta a una pregunta que tingui sobre allò que li genera problemes, dubtes...

L'exercici es pot repetir fins a l'infinit, i només cal apuntar la història per veure les paraules clau i com aquestes ajuden a guiar el procés. Els cubs serveixen d'imatges guia que ajuden a fixar el procés; la història resultant és producte de l'acompanyament professional.

2. ELEMENTS COMUNICATIUS I PENSAR LES INNOVACIONS COM A SISTEMES: L'ÚS DEL DESIGN THINKING

Com podem explicar les coses? Com podem explicar una intervenció que arribi a

El nostre vessant planificador s'ha de centrar a treballar en processos d'innovació amb sistemes de planificació vius, no lineals i iteratius.

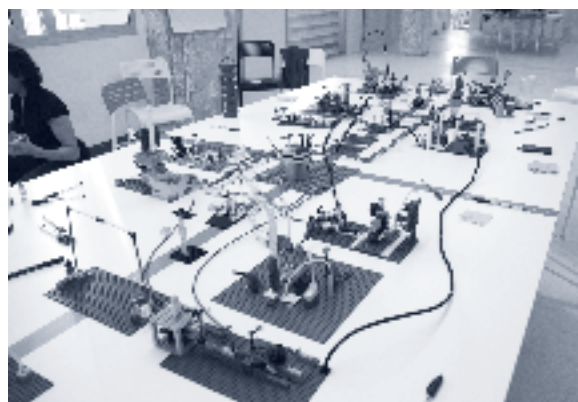
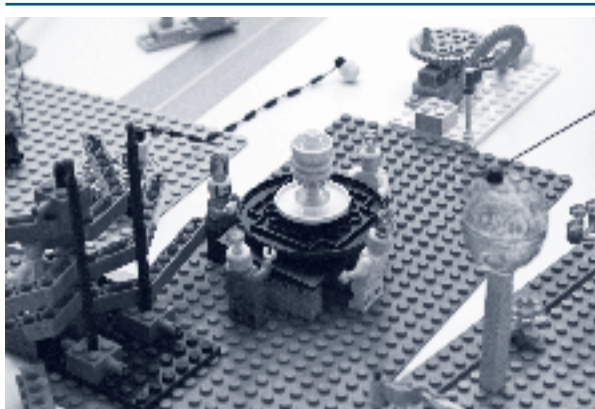
ser entesa per tothom que hi participi? La manera més fàcil que hem trobat és l'ús del *design thinking*, que és una manera ordenada de fer un procés creatiu. Un procés ordenat permet ajudar persones, grups i organitzacions a donar el millor d'ells mateixos.

En aquesta situació és adequat el pensament sistèmic, ja que aporta una mirada contextual tant si mirem l'individu, el grup o l'organització, o com els conductes i contextos fan una realitat. Una realitat que cal ser comunicada en tota la seva complexitat. Moltes de les nostres intervencions són profundament dirigides cap a totes bandes, i moltes vegades ens costa de fer-nos entendre, precisament, perquè no ens sabem explicar, ni respecte als motius, ni respecte als resultats.

El *design thinking* té sis grans principis (segons la guia del procés creatiu de Stanford, el bressol del *design thinking*):

1. Enfocament als valors humans (*human centered*).
2. El fet de mostrar més que dir.
3. Col·laboració radical.
4. Consciència del procés.
5. Cultura de prototips: provar fins que surti allò que volem.
6. Incitació a l'acció.

▼ Fotografies: Eva Mirete

I consta de cinc grans passos:

1. Empatitzar.
2. Definir.
3. Idear.
4. Prototipar.
5. Avaluar.

No us sonen els principis i els passos? No us fan notar bases de l'educació social? Tant en la posició del professional pel que fa als principis com en la definició de la intervenció en els passos, podem detectar grans paral·lelismes en el camp de l'educació social.

Si la innovació té a veure amb aquelles persones, grups o comunitats amb què interactuem per ajudar-los, no ens queda més remei que saber comunicar a qui ha d'invertir en infraestructures, professionals i maneres d'intervenció. En altres paraules,

cal comunicar a l'administració, al sector privat i a la societat en general per què fem el que fem i allò de bo que té la nostra constant intervenció en totes i cadascuna de les capes de la nostra societat, especialment les més desfavorides.

3. ELEMENTS PLANIFICADORS I ADOPTAR UN PROCÉS PLANIFICAT D'INNOVACIÓ: LA METODOLOGIA LEGO® SERIOUS PLAY®

El fet de planificar i l'educació social són elements que van junts, tot i que la tendència a ser coneguts per la capacitat d'intervenir en els contextos i col·lectius més diversos ha fet que probablement la planificació hagi passat de puntetes en el nostre coneixement habitual.

Les bones notícies són que en el món de la planificació i el disseny organitzacional està cada cop més en voga l'ús de la planificació com a estratègia en temps real.

Concretament, estem parlant de l'ús d'eines que permeten solucionar problemes en temps real, proposar solucions i provar-les, per després avaluar-les i tornar a començar, si cal, o donar el resultat per bo.

Una de les eines més conegudes en l'àmbit de l'estratègia en temps real és la metodologia LEGO® Serious Play®. Sí, estem parlant de planificar amb eines tan sorprenents com les petites peces de plàstic de LEGO®.

La metodologia té un ús reconegut en el món de l'empresa, i actualment les més capdavanteres ja l'han fet servir i la tenen integrada en les seves decisions habituals.

La metodologia LEGO® Serious Play® té tres grans àrees de treball reconegudes:

1. Estratègia/planificació.
2. Construcció i cohesió d'equips (*team-building*).
3. Desenvolupament personal.

I quatre grans passos:

1. Plantejar el repte / la pregunta sobre el tema que es tracta.
2. Construir amb les peces.

Com podem explicar una intervenció que arribi a ser entesa per tothom que hi participi? La manera més fàcil que hem trobat és l'ús del *design thinking*.

3. Compartir: explicar la història d'allò que s'ha construït.

4. Reflexionar: tothom construeix, explica, participa i hi diu la seva, respecte al que s'ha plantejat en el primer pas.

De manera molt resumida, perquè realment

s'ha de provar per conèixer la potència real d'aquesta tècnica, la metodologia permet passar de l'opinió individual a l'opinió compartida entre aquells que planifiquin una intervenció, entre aquells individus que ajudem i volen compartir amb nosaltres els seus problemes i les seves solucions, amb les comunitats on intervenim i volem saber com estan les coses...

Així, la metodologia permet passar tot allò abstracte al món concret, com una mena de planificació 3D; podem passar del paper al modelatge de les situacions de manera gràfica, com passar d'un plànol a un edifici.

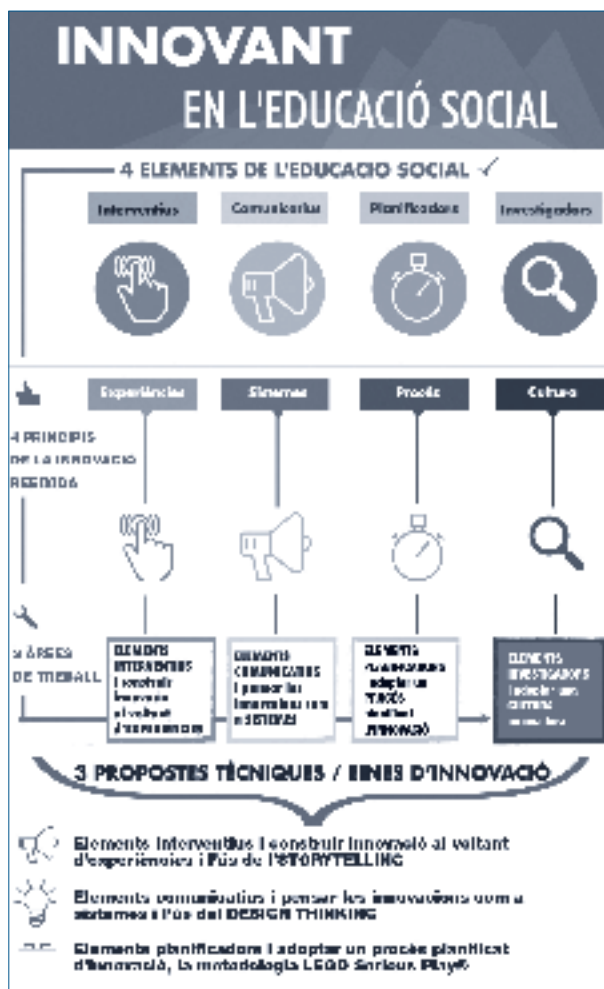
Avui en dia ja hi ha educadors i educadores socials que treballen amb aquesta tècnica en temes d'infància en risc, serveis socials, salut mental... És així que us animo a investigar sobre aquesta metodologia i a descobrir-la vosaltres mateixos.

6. Conclusions

Condensar en un article tot allò que té a veure amb innovació i educació social, a part de ser una temeritat, és simplement impossible.

Tot i així, el que s'ha intentat esbossar aquí és una premissa de futur per a l'educació social en els termes d'innovació. Més concretament, hem vist com sempre hem sigut innovadors, i ara que la paraula innovació és gairebé una obligació, no deu ser el moment que l'educació social agafi responsabilitat sobre aquests temes? En concret, ens en donen motius diverses raons:

1. L'educació social sempre està al peu de canó de les realitats socials, les més diverses, i aquestes necessiten respostes ràpides i efectives, i això només es pot fer en la immediatesa del coneixement d'allò que realment succeeix.
2. Des d'aquest article s'entén que l'educació social promou el canvi, i per abordar-lo cal ser imaginatiu i agosarat. Aquests dos adjectius no són presents en l'ADN de l'educació social?
3. Ens passem el dia treballant amb les tècniques més diverses. Fins i tot la gent que atensem moltes vegades ens mostra el camí de com ser atesa. D'altra banda, l'acció en la nostra feina amb eines innovadores

- i d'última generació ens habilita per situar-nos al capdavant d'allò que cal canviar, d'allò que cal millorar. Amb tot, som clars testadors d'aquestes eines i hem de posar-les a l'abast de tothom.
4. És evident que hi ha moltes més tècniques que les tres que s'han descrit abans. Es po-

dria fer una llista llarguíssima a manera de mapa de recursos tècnics, però un bon innovador o innovadora busca, prova i descarta i/o incorpora... Així que teniu feina per endavant.

Al davant, per tant, no hi teniu un article exhaustiu sobre la innovació, sinó un text que pretén que busqueu, pregunteu, esbrineu... sobre temes d'innovació, així com sobre totes les eines que hi ha a l'abast i com cal aplicar-les al vostre dia a dia, als projectes que engegueu, a les realitats a què feu front... Així doncs, endavant, ja que innovar és inherent a la nostra tasca.

Bibliografia

- KEELEY, Larry. *Ten Types of Innovation. The Discipline of Building Breakthroughs*. Hoboken, Nova Jersey: Wiley, 2013.
- KRISTIANSEN, Per.; RASMUSSEN, Robert. *Building a Better Business. Using the Lego© Serious Play© Method*. Hoboken, Nova Jersey: Wiley, 2014.
- KUMAR, Vijay. *101 Design Methods. A Structured Approach for Driving Innovation in Your Organization*. Hoboken, Nova Jersey: Wiley, 2013.
- NÚÑEZ, Antonio. *Storytelling, en una semana*. Barcelona: Gestión 2000 (Planeta), 2011.
- Stanford University. Bootcamp, *Bootleg and Desing Process Mini-Guide* [en línia]. <https://dschool.stanford.edu/groups/designresources/wiki/31fbd/NonEnglish-Language_Assets.html> [consulta: maig 2016]. [consulta: maig 2016].

CITA ARTICLE

BRUFAU, Roger. "Hi ha quelcom més innovador que una educadora o un educador social?". *Quaderns d'Educació Social*. Col·legi d'Educadores i Educadors Socials de Catalunya. Núm. 19 (novembre 2017), p. 134-145.

RESUM

L'educació social és innovació. Aquest article desenvolupa la idea que la feina de l'educació social és totalment innovadora.

La innovació és una relació, una connexió entre les persones i la feina de les educadores i educadors socials.

L'article defineix els quatre elements que emmarquen la feina de l'educació social i intenta unir-los amb els principis clau per a la innovació reeixida.

L'aparellament dels principis d'innovació reeixida i l'educació social permet definir les eines centrals que cal utilitzar en la feina del dia a dia de les educadores i educadors socials cap a una feina centrada en la proactivitat i les persones.

Paraules clau: elements de l'educació social, principis d'innovació, eines d'innovació.

ABSTRACT

Social Education is innovation. This article develops the idea that social education works are based entirely in innovation. Thus, innovation is a relation, a connection between the people and the work of social educators. This article defines four elements that reframe the social education work and tries to match with the core principles to successful innovation.

The matching of successful innovation principles and social education allows us to define core techniques to use in the current work of social educators towards a human-centered, proactive work.

Keywords: social education elements, innovation principles, innovative tools